

МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ

УДК 327.8 (043)

**СПЕЦИФІКА ЗДІЙСНЕННЯ ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
США ТА ІРАКУ НА ПОРОЗІ ДРУГОЇ ВІЙНИ В ПЕРСЬКІЙ ЗАТОЦІ (1991)**

Юрій Присяжнюк, Олег Романюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Січових Стрільців, 19, м. Львів, Україна, 79000, тел. 032-239-41-32*

Розглянуто напрями пропагандистської діяльності Іраку щодо США та Кувейту впродовж ескалації конфлікту. Проаналізовано задачі психологічних операцій США та каналів їхньої імплементації, в тому числі активізації світової громадської думки з боку Сполучених Штатів Америки.

Ключові слова: інформаційна війна, пропагандистський апарат, пропаганда, США, Ірак.

Серйозним турбулентним чинником у міжнародних відносинах стала криза в Перській затоці на початку 90-х років ХХ ст., спричинена агресією Іраку проти Кувейту. Як зазначає В. В. Циганов, інформаційна війна виникає, коли елемент соціально-економічної системи не задоволений своїм положенням у ній [2, с. 21]. Восьмирічна Ірано-іракська війна зумовила до зростання зовнішнього боргу Іраку (80 млрд дол. США). Війна стимулювала мілітаризацію країни і посилила політичні амбіції президента Іраку Саддама Хусейна та його претензії на лідерство в арабському світі.

З другої половини 1989 р. іракська преса починає *широкомасштабну пропагандистську кампанію* проти політики країн Ради співпраці арабських держав Перської затоки в ОПЕК, звинувачуючи їх в тому, що саме вони винні у тому, що ОПЕК не пішла на збільшення квоти Іраку і тим самим блокувала відновлення іракської економіки після недавньої Ірано-іракської війни. Поступово цю політику починають кваліфікувати як «економічну війну» [1].

Іраком покладено в основу власної пропаганди ідею панарабської єдності і бажання витіснити західний вплив з Європи. Щодо Кувейту та деяких інших арабських держав було задіяно три *напрями пропагандистської діяльності*, що виявилися ефективними:

1. Кувейт забирав іракську нафту, обманюючи Ірак.
2. Кувейт історично є частиною Іраку.
3. Джихад – священна війна проти іноземних загарбників, котрі п'ють вино, їдять свинину, використовують проституцію.

Причому внаслідок активного «замилування очей» та нагнітання обстановки в ЗМІ Іракові вдалося досягти бажаного результату – арабський світ сприймав надмірну активність Іраку за бутафорію. У своїй праці Н. Л. Волковський описує

це так: Саддаму Хусейну шляхом поступового нагнітання істерії в національних засобах масової інформації вдалося скласти враження, нібито його погрози Кувейту представляють собою ніщо інше, як черговий «іракський шантаж». Припускають, що, вірогідно, на цей трюк потрапили й американці. Згідно з повідомленням західної преси, ще 25 липня 1990 року ЦРУ передало в Білий дім отримані за допомогою космічних приладів фотознімки, що підтверджували: іракські війська продовжують концентруватися на кордоні з Кувейтом. Американська розвідка 30 липня інформувала глав ряду арабських держав, що численність угруповань у цьому районі досягла 100 осіб. Проте акцію Саддама Хусейна розцінювали лише як «гру м'язами» [3, с. 471–472].

Іракська армія 2 серпня 1990 р. вторглася в Кувейт. Емір та уряд Кувейту перебрались до Саудівської Аравії, а нечисленна армія змогла вчинити лише слабкий опір. Кувейт було окуповано й оголошено дев'ятнадцятою провінцією Іраку.

Дії Іраку було рішуче засуджено Радою Безпеки ООН, яка зажадала негайного виведення іракських військ з Кувейту і ввела широкі економічні санкції щодо Іраку. Усі активи Іраку й Кувейту в іноземних банках було заморожено, заблоковано експорт іракської нафти. Доволі характерно проявляється використання США і їхніми союзниками «чинника ООН» для розв'язування рук під час розвитку подій у зоні Перської затоки. З посиленням бомбардувань населених пунктів Іраку засоби масової інформації Заходу все частіше характеризували вочевидь надмірні зусилля під час масованих нальотів як «війну, що веде ООН». Проте сам Генеральний секретар цієї організації наголошував: «Необхідно насамперед уточнити одну річ, яка залишається поки що незрозумілою. Теперішній конфлікт – це не війна ООН. Це – війна, санкціонована Радою Безпеки» [3, с. 471–472].

Звичайна річ, пропагандистський апарат США не забарився. Вони мали неабияку зацікавленість у ресурсах та географічному розташуванні Перської затоки. Основою діяльності цього апарату було зображення Іраку і його союзників як принципово антидемократичних держав. Лицемірство полягало тут у тому, що серед союзників США були такі ж «антидемократи». Американські ЗМІ також наголошували на приглушенні травматичних спогадів американського народу, пов'язаних з В'єтнамською війною. Ідея полягала в тому, щоб переконати власний народ у тому, що В'єтнаму-2 не буде. Зазначимо, що Г. Г. Почепцов виокремив такі факти: в період з 1 серпня 1990 р. до 28 лютого 1991 р. у новинах про цю війну прозвучало 66 тис. повідомлень, у них 7 299 разів вжито слово «В'єтнам», що створювало враження «повторення В'єтнаму», а це справді негативний контекст. Відповідно, пропаганду було переорієнтовано на те, щоб створити відчуття в аудиторії, що в цьому випадку не буде повторення В'єтнаму [4, с. 164].

Опісля фактичної анексії Кувейту арабський світ був занепокоєний невимушеною поведінкою Саддама Хусейна. Наступною потенційною жертвою кривавого режиму, найімовірніше, була б Саудівська Аравія, принаймні так припускала світова спільнота. Чимало держав скерувало до Саудівської Аравії

військові контингенти і озброєння для захисту цієї країни від можливої іракської агресії (операція «Щит пустелі»). Основу могутнього військового угруповання, зосередженого на території Саудівської Аравії, становили збройні сили США, що сягали 500 тис. одиниць військової сили. Військові кораблі США та інших країн патрулювали у водах Перської затоки, Червоному та Середземному морях.

Становище ускладнювали неврегульованість палестинського питання та відсутність єдності в арабському світі щодо дій Іраку. Посилаючись на каральні акції ізраїльських властей проти арабів у Єрусалимі, засуджені Радою Безпеки ООН, Саддам Хусейн претендував на роль захисника арабських народів від Ізраїлю і пов'язував кувейтське питання з вирішенням палестинської проблеми. І саме в таких умовах на Близькому Сході пропагандистський апарат США активізувався.

Бачення Н. Л. Волковського цих подій таке: в підготовчий період з 2 жовтня 1990 р. до 1 січня 1991 р. (до початку наступу об'єднаної коаліції на Ірак) апарат *психологічної операції* (ПсО) США розробив і чітко втілював у життя комплекс заходів з організації та підготовки психологічних операцій. Насамперед необхідно зазначити високий рівень прийняття рішень щодо їхнього проведення. За даними іноземних ЗМІ, в період з жовтня по грудень 1990 року президент Дж. Буш підписав три секретні директиви, що санкціонували здійснення «різноманітних заходів з різних програм». Ці директиви також визначали порядок організації і ведення психологічних операцій на весь період кризи і регламентували діяльність розвідувальних служб, науково-дослідницьких закладів, що займалися проблемами арабського світу, психологів і низки армійських органів. Власне факт прийняття цих документів – свідчення того, що психологічні операції ставили в один ряд із бойовими [3, с. 471–472].

Американська політична еліта поставилася до *інформаційного забезпечення власного конфлікту з Іраком* напроцуд серйозно. І це не дивно, оскільки успіх цієї конфронтації залежав від думки світової спільноти, з якою США змушені рахуватися.

Всю серйозність та значущість інформаційних операцій визначає Н. Л. Волковський, перелічуючи як основні такі *задачі психологічних операцій*:

- ❖ мобілізувати проти Іраку світову громадську думку;
- ❖ сприяти діяльності антиіракської коаліції;
- ❖ поглибити існуючий розкол в арабському світі;
- ❖ усунути можливість здійснення будь-якою країною підтримки Іраку;
- ❖ розпалити ейфорію «ура-патріотизму» в США та інших країнах Заходу;
- ❖ дезінформувати командування збройних сил Іраку і широкої громадськості стосовно планів воєнних дій;
- ❖ підірвати довіру населення Іраку до президента Саддама Хусейна;
- ❖ підтримати опозиційні рухи в Іракові;
- ❖ переконати в безперспективності опору багатонаціональним силам.

Психологічні операції протягом усього конфлікту проводили такими каналами, як:

- засоби масової інформації;

- федеральні відомства (ЦРУ, науково-дослідні інститути і т. п.);
- збройні сили (формування ПсО тощо).

Провідну роль відводили ЗМІ, чію роботу вибудовували на основі спеціальних інструкцій та настанов Пентагону для кореспондентського корпусу, реалізація яких фактично перетворила конфлікт у Перській затоці, за словами французької газети «Юманіте», «у самий закритий в теперішньому столітті». Американські, британські, французькі кореспонденти, зачислені до складу акредитованих при МНС журналістських пулів, у письмовій формі зобов'язувалися строго дотримуватися жорстких норм стосовно характеру і змісту переданих повідомлень, встановлених військовою владою [3, с. 471–472].

Варто також привернути увагу до загальноприйнятого міфу в нашому суспільстві (і в американському також) – міфу про свободу преси. Оскільки саме з цього починається обман громадськості – з ідеї, що ЗМІ завжди подають правдиву інформацію, а найгірше, на що вони здатні, – це незначною мірою відретушувати реальність, і то з найкращих намірів. Сучасні політологи описують цей фундаментальний міф з різних позицій, проте завжди гостро критикують існуючий status quo щодо преси.

Теза про «свободу друку» перетворилась на Заході в пропагандистський штамп. Необгрунтованість цього пропагандистського стереотипу доводять, з одного боку, існування монополії преси і всезростаючий процес її концентрації і монополізації, що веде до контролю над інформацією, до стандартизації і уніфікації її в інтересах людей при владі, до маніпулювання суспільною думкою, а з іншого – переслідування прогресивних і навіть ліберально налаштованих журналістів, обмеження, що постійно накладають на свободу друку законодавчою, виконавчою і судовою владами капіталістичних країн [5, с. 50–51].

Міфологізація реальності розпочалась. Американська спільнота, травмована попередніми імперіалістичними досягненнями власної політичної еліти, не бажала знову зіштовхнутися з реальністю – реальністю, що затягувала її у безвідповідальну війну. Американська еліта прекрасно зрозуміла це, і почала активно працювати над «казковим світом» війни у Перській затоці.

Розмаїтість метафор, алюзій та інших художніх засобів вражає. Взяти до уваги лишень спостереження Джоветта та О'Донелла. Дж. Буш заявив 8 жовтня, що на піску було проведено білу лінію, що означало заборону перетинати кордон. Уже 20 жовтня Дж. Буш оголосив усіх 3 000 американців у Кувейті заручниками. Цей термін чітко пояснює визначені образи, пов'язані з тероризмом. Позиціонування іракців як терористів було важливим чинником об'єднання коаліції проти їхніх дій, відкидаючи будь-які інші легітимні причини розбіжностей із Кувейтом. Додатково порівняння Саддама Хусейна з Гітлером дало чіткий імідж, що мав сильний суспільний резонанс. Зі свого боку, Саддам Хусейн називав Буша «злочинцем Бушем», «пригнічувачем Бушем», «Сатаною», «злочинним тираном», «огидним злочинцем», «зловісним катом», «американським сатаною». Кувейт використовував усі види впливу, щоб перемогти американську суспільну думку. В жовтні 1990 р. п'ятнадцятилітня

кувейтська дівчинка шокувала комітет конгресу своєю розповіддю про те, що вона бачила, як іракські солдати витягли п'ятнадцять немовлят з пологового будинку і поклали їх на холодну підлогу помирати. Її ім'я приховували із міркувань безпеки її сім'ї. Як виявилось потім, це була дочка посла Кувейту в США, члена кувейтської правлячої сім'ї. Дж. Буш використав розповідь про мертвих немовлят десять разів упродовж сорока днів після цих свідчень. Сенатське обговорення з затвердження військової акції також неодноразово поверталось до цього факту. Отже, під час війни у Перській затоці використовували різноманітні види впливу на громадську думку [6, с. 259].

Виокремимо також коментарі Г. Г. Почепцова стосовно міфологізації війни у Перській затоці. Щоб виправдати введення військ під час війни в Перській затоці, застосували посилення на вже наявні міфологічні уявлення. Якщо у випадку війни з японцями представника противника легко можна було визначити як «жовтого диявола», то у випадку цієї війни не було змоги задати подібне расове розмежування – і з одного, і з іншого боку були представники арабської національності. Отож для визначення Кувейту та Саудівської Аравії було вигадано термін «країни потенційної демократії». Повною мірою зрозуміла абсурдність подібного посилення, однак вона дала змогу задіяти міфологію, відповідно до якої США виступають захисниками демократії в усьому світі. Резонансна технологія опирається на вже наявні у суспільстві схеми [4, с. 55–56].

Зазначимо, що саме в умовах тотального інформаційного контролю з боку США завершився другий етап війни у Перській затоці – етап ескалації протиборства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Війна в Перській затоці // Вікіпедія. – [Цит. 2013, 13 квітня]. – Режим доступу : [http://uk.wikipedia.org/wiki/Війна_в_Перській_затоці_\(1990–1991\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Війна_в_Перській_затоці_(1990–1991)).
2. Информационные войны в бизнесе и политике. Теория и методология / В. В. Цыганов, С. Н. Бухарин. – М. : Академический Проект, 2007. – 336 с.
3. История информационных войн : в 2 т. – Т. 2 / Н. Л. Волковский. – СПб. : Полигон, 2003. – 735 с.
4. Почепцов Г. Г. Информационные войны / Г. Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук; К. : Ваклер, 2000. – 576 с.
5. Техника дезинформации и обмана / под ред. Я. Н. Засурского. – М. : Мысль, 1978. – С. 50–51.
6. Jovett G. S. Propaganda and persuasion / G. S. Jovett, V. O'Donnell. – Newbury Park etc., 1992. – 310 p.

Стаття надійшла до редколегії 15.02.2013

Прийнята до друку 25.02.2013

**SPECIFICS OF AMERICAN AND IRAQI PROPOGANDA ON THE THRESHOLD
OF THE SECOND GULF WAR (1991)**

Yurij Prisyazhnyuk, Oleh Romanyuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239 44-63*

Ways in which Iraq conducted propaganda against USA and Kuwait during the escalation period of the conflict are studied. Goals of US psychological operations and channels through which they are achieved are examined, including activation of the world-wide public opinion and drawing it over to the American side.

Key words: information warfare, propaganda apparatus, propaganda, USA, Iraq.

**СПЕЦИФИКА ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ПРОПАГАНДИСТСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
США И ИРАКА НАКАНУНЕ ВТОРОЙ ВОЙНЫ В ПЕРСИДСКОМ ЗАЛИВЕ (1991)**

Юрий Присяжнюк, Олег Романюк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239 44-63*

Рассмотрены направления пропагандистской деятельности Ирака относительно США и Кувейта в течении эскалации конфликта. Проанализированы задачи психологических операций США и каналов их имплементации, в том числе активизации мирового общественного мнения на стороне США.

Ключевые слова: информационная война, пропагандистский аппарат, пропаганда, США, Ирак.